

Tien jaar inzet tegen isolatie in detentie

Dubbelinterview door Emma Driessen met Thomas Rinne en Imma van Galen

Ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van de Johannes Wier Stichting (JWS) blikken Thomas Rinne, forensisch psychiater en voormalig directeur van het Pieter Baan Centrum en Imma van Galen, werkzaam als psychiater bij ARQ Centrum '45, terug op tien jaar inzet tegen isolatie in detentie. Wat begon als verontwaardiging over mensonterende praktijken in de vreemdelingendetentie, groeide uit tot een vasthoudende werkgroep van JWS, die kennis deelt, beleidsmakers aanspreekt en cultuurverandering binnen het gevangeniswezen stimuleert.

“Dit kan toch niet in Nederland?”

Voor Thomas Rinne begon het allemaal in de gevangenis van Zaanstad, waar hij aan het einde van zijn carrière werkte. “Ik zag dagelijks hoe isolatie werd toegepast. Als psychiater weet je hoe schadelijk eenzame opsluiting is. Dat weten we al heel lang, sinds 1830 is er veel literatuur over verschenen. Toch gaat het door.” Als lid van het Comité van Advies van JWS werkte hij als adviseur mee aan een rapport van Amnesty International en Dokters van de Wereld en Stichting LOS (Landelijk Ongedocumenteerden Steunpunt) over vreemdelingendetentie in Rotterdam. “De aanbevelingen werden simpelweg afgewezen door de toenmalig staatssecretaris. Dat motiveerde me alleen maar meer om me hiervoor in te zetten.”

Voor Imma van Galen kwam het besef vanuit haar werk bij ARQ Centrum '45, waar zij ongedocumenteerden met psychotrauma behandelt. “Patiënten vertelden hoe ze isolatie hadden ervaren. Mannen die al verschrikkelijke dingen hadden meegemaakt, zaten huilend in mijn kamer. Een patiënt zei: ‘Sinds de isolatie durf ik het licht niet meer uit te doen.’ Ik was echt gechoqueerd dat dit in Nederland gebeurt. Überhaupt dat vreemdelingen in detentie geplaatst worden, maar dan vervolgens ook nog regelmatig geïsoleerd worden. Deze mensen hebben geen strafbare feiten gepleegd.” In 2020 zat Van Galen net in het bestuur van de afdeling Transculturele Psychiatrie van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (NVvP) toen het rapport van Amnesty werd aangeboden. Zo ontmoetten Rinne en Van Galen elkaar en besloten ze de krachten te bundelen.

NVvP en JWS slaan de handen ineen

De werkgroep “Geen Isolatie in Detentie” van JWS ontstond uit een gedeelde urgentie: isolatie in vreemdelingendetentie moest worden aangepakt. De samenwerking tussen JWS en NVvP was vanzelfsprekend: isolatie raakt direct aan mensenrechten in de zorg. “In vreemdelingendetentie werden mensen soms maandenlang geïsoleerd omdat ze een tweepersoonscel weigerden. Dat is een ernstige schending van mensenrechten. Dit wordt ook erkend door de World Health Organisation (WHO)” zegt Rinne. Hij vervolgt: “We wilden een groep die snel kon reageren op rapporten, brieven en beleidsstukken. De deskundigheid van de NVvP was nodig om stevig en onderbouwd te kunnen reageren.” Van Galen vult aan: “Aanvankelijk richtten we ons volledig op vreemdelingendetentie. Maar in de loop van de tijd zagen we dat het breder moest. Als het gevangeniswezen verandert, brengt dit ook verandering mee voor vreemdelingendetentie.”

Isolatie doet meer met je dan je denkt

De schadelijke effecten van isolatie zijn uitgebreid gedocumenteerd, maar in Nederland nauwelijks onderzocht. Rinne voerde samen met een arts-assistent een studie uit onder zestien gedetineerden in isolatie. “Het stressniveau schoot vanaf dag één omhoog en bleef hoog, zelfs

twee weken na terugplaatsing. Mensen met onder andere PTSS, angststoornissen, of een verstandelijke beperking zijn zeer kwetsbaar.” Hij herinnert zich een man met ernstige PTSS: “Hij flipte volledig in de isoleer. We hebben hem er acuut uitgehaald. Je bent in isolatie overgeleverd aan je eigen gedachten en traumatische herinneringen in zo’n cel zonder afleiding.” Rinne legt uit dat de langer aanhoudende prikkelarmoede en het ontbreken van zinvol menselijk contact in de eenzame opsluiting een heel palet aan psychopathologische reacties kan veroorzaken zoals een psychose, depressie, angststoornis, agressieve impulsdoorbraken, contactarmoede bij terugkeer op de afdeling of automutilatie en zelfs suicide.

Van Galen ziet de gevolgen dagelijks in haar spreekkamer, waar ze ongedocumenteerden met psychotrauma behandelt. “Veel mensen begrijpen niet waarom ze überhaupt in een gevangenis zitten. Ze hebben geen strafbaar feit gepleegd, maar worden wel behandeld alsof ze criminelen zijn. De schaamte, woede en angst zijn enorm. Het huidige politieke klimaat helpt niet. Mensen horen dat er strenger wordt opgetreden, dat ongedocumenteerden sneller vastgezet kunnen worden.”

Isolatie: in de GGZ een laatste redmiddel

Een belangrijk referentiekader voor beide psychiaters is de manier waarop in de GGZ met isolatie wordt omgegaan. Daar geldt afzondering als uiterste middel, alleen inzetbaar wanneer alle alternatieven zijn geprobeerd en altijd onder directe verantwoordelijkheid van een psychiater. De inzet moet worden onderbouwd, gemonitord en zo snel mogelijk worden afgebouwd. Isolatie als strafmaatregel mag in de GGZ niet toegepast worden. “Het contrast met detentie is enorm,” zegt Rinne. “In de GGZ wordt de isolatie door een externe instantie, een rechter getoetst en moet je uitleggen waarom iemand überhaupt geïsoleerd zou moeten worden. In detentie beslist de directeur, vaak vanuit orde en veiligheid om acuut gevaar af te wenden maar ook als strafmaatregel bijvoorbeeld bij de weigering van een tweepersoonscel. De psychiater of psycholoog heeft geen rol in de beoordeling of iemand voor straf geïsoleerd kan worden. Straffen hoort niet bij de competenties van de zorgverlener en is alleen de verantwoordelijkheid van de directeur die de straf oplegt. Wij worden pas gebeld worden pas gebeld als iemand ontregeld is.” Van Galen: “Bij suïcidaliteit is menselijk contact en nabijheid cruciaal. In de GGZ betekent dat: meer contact. In detentie en zeker binnen vreemdelingendetentie wordt regelmatig geïsoleerd vanwege suïcidaliteit. Dat staat haaks op alles wat we weten over suïcidaliteit en trauma.”

De werkgroep verandert koers

De werkgroep schreef meerdere brieven aan het ministerie, mede ondertekend door de voorzitters van de JWS, NVvP en Nederlands Instituut van Psychologen (NIP). De reacties verbijsterden hen. “*We doen het volgens de regels.*” Van Galen: “We hebben de GGZ als voorbeeld genoemd. De staatsecretaris reageerde “*dat is een andere populatie*”. Er werd zelfs ontkend dat isolatie psychopathologie kan veroorzaken.” Toen twee keer een zorgvuldig voorbereide campagne strandde door een kabinetsval, besloot de werkgroep een andere weg in te slaan. Rinne: “Met het nieuwe PVV-kabinet zagen we dat wetgeving veranderen voorlopig kansloos was. Dus zijn we ons gaan richten op kennisdeling en bewustwording. Dat werkt wél. Ze gaven een workshop in de PI (Penitentiare Inrichting) Almelo en een voordracht in de vreemdelingendetentie Rotterdam, waar personeel uit alle lagen van de organisatie aanwezig was. “De reacties waren ontzettend positief en er is een grote bereidheid om te leren en te veranderen. “Dat is zeer hoopvol.” zegt Rinne.

Cultuurverschuiving binnen Dienst Justitiële Inrichtingen

De afgelopen jaren worden duidelijke verschuivingen binnen de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) gezien. Rinne: “Er is een nieuwe directie die anders naar isolatie kijkt. DJI heeft zelfs een internationale expert op het gebied, dr. Sharon Shalev van Oxford University, gevraagd om het gevangeniswezen in Nederland te visiteren. Dat was echt moedig. Haar rapport was kritisch, maar ook positief en constructief.” Naar aanleiding daarvan stelde DJI een werkgroep in die een handreiking schreef om isolatie minder, korter en humaner toe te passen. Van Galen: “Dat is echt een stap. Je merkt dat er een samenwerkingscultuur ontstaat. Het symposium van november was daar een prachtig voorbeeld van.” Binnen het gevangeniswezen bestaan grote verschillen tussen directeuren vertelt Rinne. “Sommigen houden vast aan een straffende benadering, terwijl anderen juist openstaan voor een meer humane aanpak met alternatieve straffen. Bewakers ervaren na incidenten vaak druk om “hard op te treden” en isolatie als vanzelfsprekende straf in te zetten en oefenen zo druk op de directies uit. Juist daarom is cultuurverandering essentieel: medewerkers moeten begrijpen hoe schadelijk isolatie is en welke alternatieven er zijn. Dat vraagt om duidelijke sturing van directies én om structurele aandacht in opleidingen en trainingen.”

Het symposium zet iets in beweging

Op 6 november 2025 organiseerde JWS een symposium over isolatie in (vreemdelingen)detentie. Van Galen: “Er waren vestigingsdirecteuren, psychologen, medewerkers van de isoleerafdeling, inspectie, advocaten, echt een brede groep. De reacties waren heel positief en er was duidelijk behoefte aan kennis, reflectie en uitwisseling. Mensen waren geïnspireerd.”

Ervaringsdeskundigen maakten voelbaar een diepe indruk. “Hun verhalen laten zien wat isolatie met een mens doet. Dat moet structureel een plek krijgen in scholing en beleid, anders blijft het te abstract.” Spreker Harry Lefferts, vestigingsdirecteur PI Ter Apel en voorzitter van de DJI werkgroep die de handreiking ontwikkelde, sloot af met een dringend appèl aan de DJI-medewerkers om de inzichten van de dag mee te nemen naar hun eigen instellingen: *“Jullie zijn nu ambassadeurs van de cultuurverandering.”*

Een gedeelde toekomstdroom

Van Galen benadrukt hoe belangrijk het is om dit thema te blijven agenderen en dat isolatie uiteindelijk zó goed moet worden aangepakt dat “de werkgroep opgeheven kan worden”. Ze vervolgt: “De verandering moet uiteindelijk binnen DJI plaatsvinden. Scholing, bewustwording en monitoring zijn cruciaal.” Rinne: “Er moet structurele registratie komen: hoe vaak wordt isolatie toegepast, waarom, hoe lang? Zonder cijfers kun je niet sturen.” Beiden dromen van een toekomst waarin isolatie niet langer een standaardreactie is op incidenten, maar een uiterste noodmaatregel of helemaal verdwijnt. Voor professionals in het veld hebben ze een duidelijke boodschap. Van Galen: “Isolatie doet meer met je dan je denkt. Verdiep je in de effecten. Rinne sluit af met: “Stop ermee als straf. Het is schadelijk, het is onnodig, en er zijn alternatieven. Blijf kritisch, blijf menselijk.” En als isolatie voor de orde en veiligheid onafwendbaar is hou het als ultimum remedium: humaan en zo kort mogelijk.

Voor beiden sluit het 40-jarig bestaan en de decennialange inzet voor mensenrechten van JWS aan bij hun inzet tegen isolatie. Het jubileum voelt niet alleen als een moment van terugkijken, maar ook als een bevestiging dat dit werk nodig blijft, zolang isolatie wordt ingezet op een manier die schadelijk is en mensenrechten onder druk staan.